

Kynö ligger utanför Estlands kust och mäter bara sju gånger fyra kilometer. Det bor 350 personer där i dag, de flesta kvinnor.

Neeme Mari i sitt hem på Kynö. Kvinnorna går klädda i traditionella lokala dräkter även till vardags och hemmen är ofta färgglatt inredda. Foto: ANNE HELENE GJELSTAD/DEWI LEWIS PUBLISHING

Riika Ann, en av de 35 äldre kvinnor som den norska fotografen Anne Helene Gjelstad följt på ön Kynö.

Det är kvinnorna som tar hand om gårdarna på Kynö. Som Järsu-mäe Virve. Hon har alltid älskat djur, speciellt katter. Och bjuder besökaren på mjölk hon just mjölkat från sina två getter.

UNIKA BILDERNA FRÅN EUROPAS SISTA MATRIARKAT

■ På Kynö i Östersjön är det kvinnorna som styr

Det har kallats det sista matriarkatet i Europa.

På den lilla estniska ön Kynö i Östersjön är det kvinnorna som står i centrum.

De sköter det mesta på ön, medan männen tillbringar långa perioder till havs eller med arbete utomlands.

Den norska fotografen Anne Helene Gjelstad har i flera år dokumenterat Kynös kvinnor.

Den är inte så stor, Kynö. Ön mäter cirka sju gånger fyra kilometer, den högsta punkten är bara nio meter över havet. Där finns fyra små byar.

Men det är en ö så märkvärdig att den sedan 2003 platsar på Unescos världsarvslista över immateriella mästerverk.

Och det är kvinnornas förtjänst. De är kvinnorna som för de starka traditionerna vidare, de är de som bär upp kulturen, leder ceremonier från bröllop till begravning.

Och det är förstas kvinnorna som tillverkar de färggranna dräkterna de går klädda i. Det är som om invånarna

i Leksand skulle vandra omkring i sin lokala folkdräkt även till vardags.

Det var just textilintresset som först lockade den norska fotografen Anne Helene Gjelstad till Estland och Kynö. Hon är egentligen textildesigner och startade verksamhet i Estland för 20 år sedan.

Men den ekonomiska utvecklingen i Estland gjorde det omöjligt för henne att fortsätta och hon förverkligade en barndoms dröm i stället. Hon skollade om sig till fotograf. Ett av ämnena hon dokumenterat är de äldre kvinnorna på Kynö.

– Det var deras kultur jag ville fotogra-

fera och skriva om, berättar hon. Hennes bok "Big Heart, Strong Hands" om kvinnorna på Kynö har just kommit ut.

– Det är kvinnorna som är kulturbärarna på ön. Dessa kvinnor som föddes på 1920- och 1930-talet har så mycket att berätta, om kriget, om Sovjettiden, om sina livsöden.

Det bor inte så många på ön, cirka 350 personer. Flera av kvinnorna på Anne Helenes bilder har avlidit, den senaste bara för några veckor sedan. Hon hette Vahtra Heiju.

– Jag har genom åren fotograferat 35

Big Heart, Strong Hands – Stort hjärta, starka händer. Så heter norska fotografen Anne Helene Gjelstads bok om kvinnorna på ön Kynö. Hon har följt dem i över tio år.

kvinnor på ön. Bara tio lever fortfarande.

Det finns några män förstås på ön, men de flesta jobbar i dag till havs som sjömän eller arbetar utomlands, ofta i andra nordiska länder. Många är borta i långa perioder.

Och så har det också sett ut genom historien. Fast

tidigare var det främst lokalt fiske och ett till liv till havs som männen ägnade sig åt.

– Så det är kvinnorna som haft ansvar för allt på land, de brukade jorden. Männen skulle vara till havs, de fick inte jobba på land, då såg de andra ner på

Vahtra Holju med sin älskade ko på den estniska ön Kynö. Det är kvinnorna som står i centrum på ön, de sköter i praktiken allt. Hon bad speciellt om att bli fotograferad tillsammans med sin ko. Foto: ANNE HELENE GJELSTAD/DEWI LEWIS PUBLISHING

■ "Alltid satt barnen och samfundet före sina män"

dem, berättar Anne Helene Gjelstad.

– När traktorn gick sönder, så var det kvinnorna som reparerade. Det var de som tog in höet.

– Det är också ett samhälle där väldigt många män omkommit på havet. De gamla kvinnorna jag träffat här så gott som alla mist makar eller söner till havet.

Det är bland annat detta som fått ön att kallas ett av de sista matriarkaten. Det är dock inte ett kvinnohem där den politiska och ekonomiska makten legat hos kvinnorna, snarare ett samhälle där kvinnorna var tvungna att sköta allt det praktiska i livet på land.

– Kvinnorna på Kynö har alltid satt barnen och samfundet före sina egna män.

Det märks också vid olika ceremonier, som bröllop och begravningar. De leds av kvin-

norna, männen håller sig i skymundan. Under ett av sina första besök på ön så blev Anne Helene Gjelstad just inbjuden att dokumentera en begravning.

Men även Kynö känner förstås av förändringarna i världen runtomkring. Det

finns 39 barn som går på öns enda skola, men för att gå på gymnasiet så måste de söka sig till fastlandet och Pärnu.

– Många av dem kommer inte tillbaka eftersom de hittar jobb på fastlandet. Jag vet inte hur det kommer att gå i framtiden, hur mycket de yngre kvinnorna kommer att föra traditionerna vidare.

Det har bott människor på ön i 600 år. Som flest var det 1200 invånare under tidigt 1900-tal. Cirka 400 flydde efter andra världskriget, men enligt Mare Mätas som leder Kihnu Cultural Space (Kynö är det svenska namnet på ön, Kihnu det estniska), var en av de oväntade effekterna av Sovjetockupationen och att folk inte kunde resa någonstans att traditionerna bevarades på ett sätt som inte skett på andra platser.

– Annars skulle det nog vara här som hos er i Sverige

eller Norge, säger Mare Mätas.

– Men förändringarna sker mycket snabbt nu, säger Mare Mätas. Vår största oro har varit att globaliseringen och moderniseringen gör att vår traditionella livstil inte skulle överleva.

En stor förändring på ön är att turismen ökat rejält. Fisket går inte att leva på längre, många av kvinnorna brukar fortfarande sina egna gårdar men drygar ut inkomsterna genom att hyra ut rum under sommarhalvåret.

– I fjol hade vi 30 000 turister här, berättar Mare Mätas som också arbetar som guide på öns museum. För tio år sedan hade vi kanske 10 000. Turismen hjälper oss att överleva.

Det kan förstås bli för mycket av det goda. Men det är i grund och botten ett positivt problem. Än lever Kynös kvinnokultur vidare.

Mats Larsson

mats.larsson@expressen.se

Anne Helene Gjelstad bjuds in till en begravningssceremoni. Männen håller sig i skymundan. Foto: ANNE HELENE GJELSTAD/DEWI LEWIS PUBLISHING